
srećko mihailović

SPORT, PUBLIKA, NASILJE

Savremeni sport jeste osobit prvenstveno po svojoj publici, a tek potom po svojim neverovatnim i fantastičnim rezultatima. Utoliko je sport izvrstan predstavnik potrošačke civilizacije - postavši roba dobio je (novo) najvažnije svojstvo - masovno se kupuje. Tako je za vlasnike sporta, to što on ima svojstvo poželjne robe postalo najvažniji (tržišni) kvalitet sporta, za razliku od samih sportista koji i dalje u sportu vide rezultat, odnosno sve ono što se posredovanjem rezultata dobija i postiže.

Sportsku publiku, dakle, čine oni koji na ovaj ili onaj način kupuju sport - sportsku publiku sačinjavaju potrošači sporta. Marketinško, a pre svega naučno pitanje jeste šta potrošači kupujući sport, u stvari, kupuju? Rezultat, igru, nastup svojih ljubimaca, pobjedu "svojih", spektakl, lepotu, brzinu, dribling, uzbuđenje, avanturu...

No, nije ovde reč o jednostavnom kupoprodajnom odnosu, da jeste, ovim pitanjem bi se, pre svega, bavila ekonomija, a ne sociologija. Reč je o tome što se ovde uspostavlja jedan novi odnos: aktivna kupovina, zakup emocija, plaćeni aktivitet... Drugim rečima, postoji određeni minimum aktivnosti sportske publike koja neposredno percipira sportske utakmice - teško je, na primer, i zamisliti pasivnu (kamernu) publiku na fudbalskom stadionu. Ona je pasivna utoliko što ne igra na samom terenu. Isto tako je očevidno da postoje različiti stepeni aktiviteta publike. Sam sport traži određeni aktivitet - tvrdi se da bodrenje od strane publike

doprinosi postizanju željenih rezultata. Međutim, taj zahtev dostiže maksimum u ritualnom aktivizmu; ne želi se, na primer, publika koja bi se mešala u politiku sportskog kluba ili delila "pravdu" na samom terenu, itd.

Za publiku je "gledateljski aktivizam": (a) nadomestak aktivizma u svakodnevnom životu; (b) influenza opšteg aktivizma; (c) jedino dostupni aktivizam...

Može se govoriti o tendenciji uspostavljanja totalnog aktivizma kada je reč o sportu i njegovoj publici. U samom sportu totalizacija se ispoljava preko potpunog predavanja datoj disciplini, preko ulaganja života u sport, pa gotovo i bukvalno u slučajevima novih kalifornijskih, ikarovskih sportova (fanbord, spajflaj, jedrenje na suvom i na snegu, deltaplan, krstarenja, religiji, razne ekspedicije...). Pučki odgovor je hejselizacija. Oba odgovora su u stvari kompenzacije za skoro apsolutnu dominaciju konformizma, standardizacije, petrifikacije, serijalizacije, otuđenja...

O "ovovremenoj" hejselizaciji piše Luis Mamford još tridesetih godina: "Potreba za cirkusima, kada blaži spektakli ne daju dovoljno životnog uzbuđenja, potreba za sadističkim podvizima i na kraju za krvlju, jeste karakteristika civilizacija koje gube: Rim pod cezari-
ma, Meksiko u vreme Montezume, Nemačka pod nacistima. Ovi oblici surogatne muškosti i razmetljive odvažnosti, najsigurniji su znaci kolektivne impotencije i perverzne želje za smrću". Šezdeset godina nakon ovog zapažanja mogli bi slobodno da dodamo da ta potreba za sadističkim podvizima, agresijom, - nasiljem jeste i odlika društvenih sistema koji propadaju i nestaju sa istorijske pozornice. O tome, krajem osamdesetih godina i na ulasku u poslednju deceniju dvadesetog veka, svedoči jugoslovenski sport, fudbal pre svega: količina nasilja u i naročito oko fudbala siguran je znak predstojećeg balkanskog ludila.

Kraj osamdesetih godina Jugo-fudbal je sa svojim stadionima obeležio, pre svega, davanjem azila i polja za slobodno delovanje nacionalizma i šovinizma. Time je upravo označen ulazak u izraziti proces de-civilizacije na ovim prostorima. Masovne stadionske popevke tipa: "Večeras je naša fešta, večeras je naše veče, večeras se (pa onda sledi ime jednog ili drugog nacionalnog vode) - peče", po svemu deluju kao poziv na (predstojeći) bogati kanibalski pir!

Razumevanju svega toga želeli bismo da doprinese ovaj broj *Kulture* posvećen sportu, sportskoj publici i nasilju. U obradi ove teme okupljeni su skoro svi koji se u ovom trenutku u Jugoslaviji bave pitanjem nasilja

u i oko sportskih stadiona: Krešimir Petrović, Srđan Vrcan, Dragan Koković, Darko Mišić, Radovan Marjanović, Dražen Lalić, Vera Marković i Srećko Mihailović. Kao primer istraživanja ove oblasti u svetu služi tekst Krisa van Limbergena u izvrsnom prevodu (sa flamanskog jezika) Mire Bogdanović.

Zahvaljujemo se našim anonimnim saradnicima (u okviru projekta o nasilju u sportu koji realizuju Srećko Mihailović i Vera Marković) čije priloge doslovno navodimo.

Vozdra, Zijo opet, ovoga puta nešto opširnije o grupi "Grobari X Brčko".

Kao grupa aktivno postojimo zadnjih 9-10 godina ali i prije je bilo mnogo momaka koji s išli s Partizanom ali sve to je bilo nekako pojedinačno ili u manjim grupicama. Neki su išli vozom, neki automobilima, neki busom, a neki bogami i stopom. Čovjek koji je to sve povezo, organizovao nas, napravio pravu i jedinstvenu grupu u vrijeme kada su u Jugi postojali samo Torcida, Commando i Ultras, bio je Enver Zahirović, star 30 godina, čovjek koji je na jugu od '74. ili '75. Za vođu nikad nije izabran nekim glasanjem ili sličnim stvarima ali je prošao najviše, na jugu je najduže, stao u odbranu svakog klinca iz grupe, pomoći će uvijek gdje škripi (škola, lova, posao i sl), uopšte svima nama dođe kao stariji brat.

Okosnicu grupe čini starija ekipa momaka, od 22-23 do 30 godina čija imena ili nadimke ne bih nabrajao jer vam ne bi puno značila. Ti stariji momci s Partizanom su prošli praktično sve što se moglo proći, sva gostovanja u Jugi, zastava BRČKO je bila u Nantu, Menhengladbahu, Sekešfehervaru, Sofiji, ti stariji su išli u Rim, Berlin, Bukurešt a da bi otišao u London, Enver je iz kuće prodao regal i trosjed.

Još se priča o legendarnoj frci u Vinkovcima na štajgi tih starih Grobara iz Brčkog i Delija (tada još "Cigana") iz Benkovca, Knina i okoline koji su se vraćali iz Beograda. Brčani su se vraćali iz Zagreba sa tekme Dinamo - Partizan 2:3, negdje u ljeto, tačnije u maju 1986. Cigana je bilo 30-ak, onih mojih nešto manje 25-26 momaka i ... bila je fešta. Bila je tuča na život i smrt. Od njih 25-26 u Brčko su se vratila samo četvorica, protiv ostalih je pokrenut postupak: privedeni su, zapisnik, uzeti su im dokumenti i ostalo šta već ide uz to.

Od obilježja grupe posedujemo veliku zastavu ili transparent svejedno, dugu 18 m sa natpisom BRČKO, bez preuveličavanja jednu od grobarskih najlepših zastava. Imamo je već godinama, sad imamo u planu još jednu GROBARI BRČKO ali nećemo žuriti sa izradom i nećemo je raditi jednostavno nego želimo da bude ipak nešto posebno. Imamo ideju i da radimo neke marame ili šalove koje bi od sve raje na jugu imali samo mi.

Neke striktno podele zadataka nema mada ipak razmišljamo o tome. Jer ipak postoje tri neke kao formacije unutar ove grupe - prva - ta ekipa starijih momaka koji i ne bi imali obaveza. Držali bi nam leđa, organizovali neka putovanja. Jer ipak glupo je očekivati da oni rade nešto u stilu "vrbovanja" novih momaka i sl. Pomagaće nam normalno pri nabavci pirotehnike, pogotovo iz ovdašnjeg garnizona; druga - mi, momci od nekih 15-16 pa do 20-22 godine već bi imali neka veća zaduženja - sakupljanje pirotehnike i rekvizita u razmjeni s drugim grupama iz Juge ali i van nje (što se posebno cijeni), vješanje plakata po gradu, "ukrašavanje" gradova kroz koje prolazimo, nabavka platna iz kuća ili škola (iz kabineta) za pravljenje eventualnih novih zastava, "propaganda" među ostalom rajom u gradu i sl; treća - klinici - kojih imamo 10-15 koji i ne bi imali nekog posebnog posla jer možda tome nisu ni dorasli. Djevojaka u grupi nemamo.

Inače se uglavnom držimo zajedno, škvadra smo 100%, na putovanjima dijelimo sve zajedno, nema cinkarenja i sličnog sranja. Stariji Grobari se poštuju, kačimo se ponekad kao i svi drugi ljudi na svijetu, ali uopšte većih frka nema.

Od ostalih navijača u gradu - pet šest klinaca iz Torcide, jedan iz BBB (daj bože da je i jednom bio na tekmi) i dvadeset - trideset Cigana - ne volimo nikoga. Svi su pičkice, za fajt nemaju muda tako da se ipak u gradu a i šire zna ko je glavni. Od svega nas pokušavaju dostići grafitima kao - Smrt Grobarima; Grobarske pičke; Mrzim partizan i ostalo ali im je ipak to sve što preostaje. Jer za nešto više i o nečemu više mogu da sanjaju. U gradu pozdravljanja nema, samo eventualno kad se zakačimo a i tad se pokušavaju izvući na spiku i ostale načine. Imamo mnogo prigodnih pjesmica ali o tome sam pisao prošli put.

Bilo kakvih podjela, nacionalizma ili ostalih "uvoznih" govana nema, apsolutno me nije briga kako se ko zove, kakav je čovjek i jaran prije svega to je najbitnije.

Zijo Grobar nam završava pismo pozdravom i poruka-

ma:

*Mi smo grobari,
najjači smo, najjači...*

I druga:

*No East, no West
South is the Best!*

... Svi koji idu na stadion, idu da se lože. To i ja priznajem, samo neki manje a neki više. Ja sam nekad išao na stadion (još dok me je otac vodio) čisto zbog Zvezde. Onda sam počeo da idem zbog onoga što se dešava oko fudbala (da budem posmatrač toga), da bi sada išao da budem učesnik u tome.

... Kod nas u Jugoslaviji još nije razvijena kultura navijanja. Tu kulturu ću vam objasniti u dva primera.

I primer je već bio iskazan u "Tempu" pa ću ga samo ponoviti: Nekada su navijači dolazili na utakmice uvičeni u klubske zastave, sa kapama, šalovima, trubama... Sledeća generacija dolazi u kožnim jaknama i pantalonama iskačenim nitnama, lancima, obrijane glave. Današnja treća generacija dolazi sasvim obično na utakmice. Momci se spremaju kao za svadbu. Dukserice, patike, farmerke - sve poslednji krik mode.

II primer - moj put navijača. kao malog otac me je vodio na utakmice i ja sam nosio: šal, kapu i zastavu na motki, dok su još puštali. Onda sam terao majku, babu, tetke da mi šiju zastave da bih se razlikovao od onih jednoličnih koje su prodavali ispred stadiona. Kada se pojavilo "Ultras", "Zulu W", "Red Devils" - i ja sam napravio neku poluzastavu polutransparent - "Ultras Zvezda" (tada se još pisalo latinicom). Osnivanjem drugih grupa na severu, prestao sam da se ložim na to i osnovao sam svoju grupu "Red Star Clan"- gde nas je bilo 6-7 i bili smo niko i ništa na severu. 7.1.1989. kada se oko 40 grupa ujedinilo u "Delije" - od početka sam počeo da pratim taj trend, i poznajem i poznat sam u tim krugovima jer idem na utakmice, sastanke i dolazim kad treba nešto da se radi. Fale mi još samo gostovanja pa da budem kompletan navijač. Nekad sam se izdavao za huligana, ispisivao grafite, nosio po 4-5 šalova (stranih) dok je sad sve to prošlo. - Vasa.

"Izveštaj" jednog saradnika ("Nisam spominjao imena ni neke važne detalje jer ako bi došlo do milicije bilo bi gužve u Rijeci") - sa utakmice Rijeka - Hajduk 0:0 (1:3). 04.XII '88.

Trebala je biti fešta na jadranskom derbiju, govorilo se o transparentu "ARMADA + TORCIDA". Ali došlo je do incidenta. Torcidu je milicija tukla i u Ogulinu i na dolasku u rijeku. Onako drogirane to ih je razdražilo. Armada je bila fer, tako smo se i dogovorili, ali pred kraj poluvremena Torcida je počela sa provokacijama, ispalila je nekoliko raketa od kojih je jedna bila usmjerena prema Armadi, ali se "srećom" odbila od stijena i pogodila gledaoca na pomoćnoj tribini. Zatim su probili ogradu i počeli tući starce i djecu. To je bio znak za početak ludila. U tom trenutku nitko nije želio tuču, željeli smo samo da vidimo Torcidu zgaženu i ubijenu. Poletjeli smo na njih i počeo je prvi YU-HEYSEL. Nije se znalo gdje se udara, bilo je samo važno da ih što više pobijemo. Milicija nije znala kako da intervenira i 99% krivice je na njihovoj strani. Jedan iz Torcide je pao u komu od batina, iz milicije ga je zajedno sa još 4 iz Torcide vodila preko "zapada" i tu se cijela armada izivila na njima, čak se i govorilo da je taj u komi i umro ali ništa nije javno saopćeno, čak su i igrači pričali o tome na TV. Poslije su počele bakljade i za tv-komentatore to je bilo ono najgore. Poslije smo mi ispalili još neke rakete prema Torcidi od kojih se jedna odbila na pola metra od njih i pogodila fotoreportera. Poslije smo po ulicama uništavali sve dalmatinsko i tukli sve koji nisu iz Rijeke. Oko 2 h poslije utakmice naišli smo na grupu od oko 30-ak Splitsana. Pokušali su se skloniti u trgovinu zaključavši vrata, ali izlozi su bili od stakla i samo ih je milicija, koja je slučajno stigla, spasila. To je bila tuča u kojoj bi došlo do velikog broja žrtava samo da je milicija još koji put pogriješila. Takva mržnja nije još viđena u jugoslaviji, a najgore je što je sve zamišljeno kao velika fešta.

Treće pismo

BOK!

Ovo sam napisao davno ali ga tek sada šaljem. veoma mi je drago što smo nastavili dalju saradnju prije svega što netko, napokon, izuzev milicije i drugih redarstvenih službi vodi računa o nama tifosima.

"FAN CLUB RED ARMY FROM MOSTAR" (kako glasi puno ime) je nastala poslije povratka iz Beograda 1986. sa fin. kupa Velež - Dinamo 3:1. Do tada su se navijači Veleža nazivali Crveni šejtani (Red Devils) ili

Rođeni. Zašto su se odlučili baš za to ime ima više pretpostavki ali je najprihvatljivija ta da su mnogi izvještači sa fin. kupa pišući svojim redakcijama govorili: "Kako je uz Velež bilo 15000 navijača - prava navijačka armija" ili i sa drugih utakmica a ne samo sa te - da je uz Velež njegova vjerna armija tifosa. Za to ime postoji potpuna opravdanost jer je Velež u to vrijeme svugdje igrao kao kod kuće jer je svugdje bio praćen od svojih navijača. Sjetimo se samo Splita '85. i '86. - 16000 veležovaca, Tuzle '87. - 3000 veležovaca, Sarajeva, Beograda itd. No to je samo slavna prošlost Red Army, kojom se ne može pohvaliti velika većina danas izvikanih grupa, dok je sadašnjost vrlo suprotna. Trenutna brojnost Red Army koja varira iz tekme u tekmu je otprilike oko 1000 crvenoarmejaca dok srž čini nas 50-100 fanatika koji smo spremni da radimo ono što nikad niko ne bi radio i to samo za ljubav Veležu i Mostaru.

Sastav Red Army čine pretežno "učenici" srednje škole ili oni koji su trebali ići u nju a tu je i veliki broj momaka od 20 do 25 godina a par i starijih. Prvu ekipu grupe, mislim na one koji uvijek počinju prvi tuču i druge nereda, čini nas 10 mladih (17-18 god) potpomognuti sa 10 starijih, ostali se sami onda priključuju. Pošto navijanje i navijači postaju nezaobilazni tren kod nas polako nam se priključuju djevojke tako da ih je proteklu sezonu bilo 10-15 u Mostaru te par na gostujućim tekmama. Na gostovanja idemo zavisno od finansijskih mogućnosti koje i nisu glavni razlog. Zašto Red Army nije išla u zadnje vrijeme na gostovanja prvi osnovni razlog je to što Velež igra vrlo slabo i nije sasvim svejedno putovati par sati u vlaku, po gradu se tući sa protivničkim tifosima potrošiti uštedevinu a tamo Velež ispuši 3-4 razlike a i uprava neće da se malo više potruži u vezi nas a mi smo to itekako zaslužili.

U vezi sastava Red Army još je potrebno napomenuti da se Red Army dijeli po kvartovima Mostara tako da je čine podgrupe (nabrojaću one koje su priznate): Aveny Gang - Avenija; Chicago Boys - Omladinska; Furia - Mostarka; Mahala - mahala; Masters - Bjelušine i Mazoljice; Zealot's - Centar 2; Carina - Carina; Eagles - Panjevina (to je moja podgrupa). Postoji još inicijativa za formiranje podgrupa a to bi se trebalo realizovati u skoro vrijeme. Pored ovih grupa postoji još dosta onih koji nisu ni u jednoj podgrupi a imaju "ugled".

Što se tiče naše organizovanosti ona se odvija na stijećeci način: ako se skupljaju novci za pirotehniku onda se to radi po kvartovima odnosno po podgrupama pa

se onda daju onima koji će to kupovati, slično je i kod drugih stvari ali kada dođe do tuče onda smo svi zajedno. Što se tiče tuče tu postoji određeni šablon. Naime, ako znamo da dolaze gostujući navijači onda ujutru iz svakog kvarta pođemo po 2-3 u grupi po gradu i ako je sličan broj tj. ako se "gosti" raštrkaju onda idemo na fajt ako ih je pak više, onda čekamo pojačanje pa tek onda napadamo. ovaj sistem se pokazao u potpunosti ispravan što su osjetili ove sezone, pored ostalih, posebno Delije i torcida. Na gostovanja idemo svi skupa i nikada se ne raštrkavamo. Glavna prednost ili nedostatak Red Army (zavisi kako se uzme) je to što nemamo čovijeka za kojega možemo reći: "To je voda Red Army!" Opet je tu prva ekipa koja rukovodi svim stvarima. Još je potrebno istaći da imamo kartice sa kojima ulazimo na tekme u Mostaru. Na početku sezone se kupe i važe za cijelu godinu i za sve tekme. - I na kraju, naš mostarski saradnik, Saša Purger, dodaje geslo njegove navijačke grupe: I BOG PRAŠTA A RED ARMY NE!!!

Miloš Ćirić